FOLKTINGET
SVENSKA FINLANDS FOLKTING

Riksdagens grundlagsutskott Helsingfors, 27.3.2017

Ärende: Svenska Finlands folktings utlåtande om Riksdagens grundlagsutskott gällande regeringspropositionen som gäller social- och hälsovårds- och landskapsreformen

Hänvisning: Inbjudan att höras som sakkunnig och ge ett skriftligt utlåtande 8.3.2017

UTLÅTANDE

Svenska Finlands folkting tackar för möjligheten att ge ett utlåtande om regeringens proposition med förslag till lagstiftning om inrättande av landskap och om en reform av ordnandet av social- och hälsovården samt till lämnande av underrättelse enligt artikel 12 och 13 i Europeiska stadgan om lokal självstyrelse. I enlighet med sitt lagstadgade uppdrag tar Folktinget ställning till de frågor som berör de språkliga rättigheterna.

Folktinget konstaterar inledningsvis att det är svårt att utvärdera förslaget ur språkligt perspektiv då valfrihetslagstiftningen stiftas separat och förslaget inte finns att tillgå då utlåtandet ges.

I nuläget tillgodoses inte invånarnas grundlagstryggade rätt till social- och hälsovård på svenska och finska enligt lika grunder i tillräcklig utsträckning. Bristerna har lyfts fram i Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen (2006, 2009 och 2013) och i internationella expertbedömningar, såsom Europarådets expertkommittés rapport om tillämpningen av den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (2012) och rapporten av Rådgivande kommittén till Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (2016).

Ett av syftena med vård- och landskapsreformen är att säkerställa att hela befolkningen har jämlik tillgång till social- och hälsovård. Det omfattar även jämlikheten mellan språkgrupperna. För att uppnå likvärdig tillgång till service på svenska och finska, är det viktigt att bedöma de konsekvenser reformen har för den svenskspråkiga befolkningen.

Enligt Folktinget är förslagets bedömning av konsekvenserna för de språkliga rättigheterna starkt juridiskt betonad. Då det är fråga om en exceptionellt omfattande reform borde de praktiska konsekvenserna för de språkliga rättigheterna och för rätten till social- och hälsovård utredas närmare.

LANDSKAPSLAGEN

Invånarnas påverkningsmöjligheter

Reformen påverkar direkt möjligheten för den svenskspråkiga befolkningen att delta i beslutsfattandet, då dess procentuella andel minskar i landskapen i jämförelse med kommunerna. Den minskade andelen svenskspråkiga personer är dock inte den enda förändringen som påverkar den svenskspråkiga befolkningens inflytande i landskapets beslutsfattande. Följden av detta är den svenskspråkiga befolkningen utgående från förevarande proposition kommer att ha kraftigt reducerade möjligheter att påverka beslut som rör dem själva. En dylik erodering av de demokratiska rättigheterna är enligt Folktinget oacceptabel.

Folktinget hänvisar här till de skyldigheter det allmänna har att främja invånarnas demokratiska rättigheter. Enligt grundlagen 14 § 4 mom. ska det allmänna främja den enskildes möjligheter att delta i samhällelig verksamhet och att påverka beslut som gäller honom eller henne själv. Enligt grundlagen 17 § 2 mom. ska det allmänna all tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings samhälleliga behov enligt lika grunder.

I förslaget kompenseras bortfallet av demokratiskt inflytande för den språkliga minoriteten – finska eller svenska – med hjälp av ett påverkansorgan för den språkliga minoriteten (landskapslagen 27 §). Folktinget ser dock att organet inte är tillräckligt starkt för att den språkliga minoritetens rätt till inflytande ska anses tryggat i enlighet med grundlagens 14 § och 17 §. Det är problematiskt att regeringen nämner att de svensksspråkigas verkliga möjlighet till inflytande i beslutsfattandet försämras samtidigt som man gått inför att försvaga organet från en regelrätt nämnd till ett påverkansorgan.

Påverkansorganet utgör inte en egentlig nämnd som skulle kunna inneha offentlig makt. Organet är heller inte knutet till landskapets förvaltning och man har heller inte tryggat tillräckliga resurser och inflytande för att påverkansorganet ska kunna genomföra sin uppgift. Påverkansorganets ställning bör därför stärkas på flera punkter.

Med tanke på påverkansorganets centrala roll förutsätter Folktinget att påverkansorganet ska vara en lagstadgad och obligatorisk nämnd enligt landskapslagen 6 kap. 29 § 1 mom. Regleringen om påverkansorganet bör därmed flyttas till landskapslagens 6 kap så att organets ställning som obligatorisk nämnd konstateras i 29 § 1 mom. om landskapets organ och den närmare regleringen om organet bör flyttas från 5 kap. till 6 kap. En lämpning benämning på organet kunde vara ”Nämnd för minoritetens språk”.

Det är inte tillräckligt att enbart stärka organets formella status som lagstadgad nämnd. Organet bör dessutom tryggas verklig insyn och reellt inflytande i landskapets beslutsfattande. För att uppnå detta bör man i bestämmelsen stadga om att organets ordförande är medlem i landskapsstyrelsen. Folktinget ser detta som en förutsättning för att den språkliga minoriteten ska ha faktiska möjligheter att genomföra sin demokratiska rätt att påverka beslutsfattande inom de tvåspråkiga landskapen.

För att nämnden ska ha reella möjligheter att påverka beslutsfattandet, bör man i detaljmotiveringarna till bestämmelsen uttryckligen konstatera att påverkansorganets utredningar, bedömningar och definitioner av servicebehovet ska beaktas i landskapets beslutsfattande. Om detta fanns ett stadgande på lagnivå i vårdreformsförslaget från förra valperioden, RP 324/2014. I bestämmelsens detaljmotiveringar bör dessutom omnämnas att landskapsstyrelsen bör ta upp organets årliga rapport om tjänsterna på minoritetens språk till behandling i styrelsen.

Folktinget föreslår att landskapslagen 29 § 1 mom. om landskapets organ kompletteras på följande sätt:

I landskapet ska det förutom fullmäktige finnas en landskapsstyrelse och en revisionsnämnd. I tvåspråkiga landskap ska det dessutom finnas en nämnd för minoritetens språk.

Folktinget föreslår att det till den föreslagna landskapslagens 27 § flyttas till landskapslagens 6 kap. med följande ändringar:

xx § Nämnd för minoritetens språk

I tvåspråkiga landskap finns en nämnd för minoritetens språk, svenska eller finska. Till medlemmar i nämnden väljs personer som representerar de invånare i landskapet som talar minoritetens språk.

Nämnden för minoritetens språk har till uppgift att utreda, bedöma och fastställa vilka tjänster landskapets språkliga minoritet har behov av och följa tillgången på tjänsterna och deras kvalitet. Nämndens uppgift är att utifrån utredningarna, bedömningarna och uppföljningen lägga fram förslag om hur de tjänster som tillhandahålls på minoritetens språk ska utvecklas och om kraven på personalens språkkunskaper och utvecklingen av språkkunskaperna. Nämnden kan även ha andra uppgifter som fastställts av landskapsstyrelsen. Nämnden ska årligen lämna landskapsstyrelsen en rapport om hur tjänsterna på minoritetens språk genomförts.

I landskap där det ingår kommuner som hör till samernas hembygdsområde finns en nämnd för samiskan. Till medlemmar i nämnden väljs personer som representerar de slaviskspråkiga invånarna. Minst en tredjedel av nämndens medlemmar ska väljas bland de personer som sametinget föreslår. På nämnden tillämpas i övrigt vad som föreskrivs om nämnden för minoritetens språk i 2 mom.

Folktinget föreslår att det till den föreslagna landskapslagens 30§ om organens sammansättning görs följande tillägg:

I tvåspråkiga landskap ska minst en medlem i landskapsstyrelsen representera den svenskspråkiga befolkningen.

Organet bör dessutom ha initiativrätt i enlighet med landskapslagen 24 § 2 mom. så att ett initiativ från organet bör tas upp till behandling inom sex månader. Ytterligare är det viktigt att den som är föredragande i nämnden har tjänstemannaansvar.

LAG OM ORDNANDE AV SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRD

11 § Tjänster som samlas till större helheter

I utkastets 11 § stadgas om tjänster som samlas till större helheter. Enligt bestämmelsens 2 mom. koncentreras den omfattande jourverksamheten dygnet runt till 12 landskap. Anmärkningsvärt är att Österbottens landskap inte är ett av de landskap som får rätt att ordna omfattande jour dygnet runt. Detta medför att Vasa centralsjukhus enligt förslaget inte är ett sjukhus med omfattande jour, något som är ytterst problematiskt för de språkliga rättigheterna. För att trygga befolkningens språkliga rättigheter ska istället landskapet Södra Österbotten ordna omfattande jourtjänster också på svenska.

Folktinget kan inte acceptera lösningen att ge Södra Österbottens landskap ansvar för omfattande jourstjänster på Österbottens landskaps bekostnad. Folktinget anför följande skäl.

Folktinget hänvisar till grundlagens bestämmelser om social- och hälsovård och om språk. Enligt grundlagens 17 § 2 mom. om rätten till eget språk och kultur bör det allmänna tillgodose landets finsk- och svenskspråkiga befolknings samhälleliga behov enligt lika

grunder. Detta omfattar även tillräckliga social- och hälsovårdstjänster. De grundläggande språkliga rättigheterna förutsätter att nationalspråken är både formellt och faktiskt likställda och att rättigheterna förverkligas på ett sätt som fungerar i praktiken.

Enligt grundlagens 19 § 3 mom. om social trygghet ska det allmänna tillförsäkra var och en tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster samt främja befolkningens hälsa. Bedömt som en helhet innebär grundlagens 17 § och 19 § att när rätten till tillräckliga vårdtjänster tillgodoses, ska också de språkliga rättigheterna tryggas.

Enligt grundlagens 122 § om den administrativa indelningen ska när förvaltningen organiseras en indelning i sinsemellan förenliga områden eftersträvas så att den finsk- och svenskspråkiga befolkningens möjligheter att erhålla tjänster på det egna språket tillgodoses enligt lika grunder.

Professor Olli Mäenpää har i ett utlåtande (1.7.2016) till Svenska reformgruppen, ett samarbete mellan Folktinget och Finlands kommunförbunds svenska avdelning, tagit ställning till de grundläggande språkliga rättigheterna i den aktuella reformen. Enligt Mäenpää bör de grundläggande språkliga rättigheterna tryggas som ett fungerande element integrerat i den administrativa organiseringen och i verkställandet av tillräckliga social-, hälso- och sjukvårdstjänster. Rätten till tillräckliga social- och hälsovårdstjänster kan enligt Mäenpää inte tryggas på ett sätt som åsidosätter de grundläggande språkliga rättigheterna.

Enligt professor Mäenpää är det inte möjligt att i lagberedningen ge administrativa ändamålsenlighetsaspekter och ekonomiska aspekter lika mycket eller mer vikt än vad man ger de grundläggande rättigheterna.

Enligt Folktinget är det mycket osannolikt att den valda lösningen skulle kunna trygga de språkliga rättigheterna då det måste ses som väldigt utmanande att skapa en fungerande tvåspråkig vård i en finskspråkig organisation belägen i en finskspråkig region. Mot bakgrund av detta ser Folktinget att man i proposition klart prioriterat administrativa ändamålsenlighetsaspekter framom de språkliga rättigheterna.

I förslagets språkkonsekvensbedömning (s. 289) konstateras att den föreslagna lösningen är bättre bl.a. för patientsäkerheten. Folktinget framhåller att språket i akuta situationer i högsta grad en fråga om patientsäkerhet. Kommunikationen mellan vårdpersonal och patient kan vara av kritisk betydelse för ett gott vårdresultat. I Finland har vi inte en korrekt bild av detta eftersom man vid utredningen av vårdfel (Valvira) inte beaktar patientens modersmål.

Med beaktande av att förslaget har långt gående konsekvenser för de språkliga rättigheterna är de angivna skälen till jourstrukturen och att Vasa centralsjukhus inte erhåller ansvar för omfattande jour klart otillräckliga. Folktinget förutsätter att lagförslaget ändras så att Vasa centralsjukhus erhåller ansvar för omfattande jourtjänster dygnet runt.

Folktinget anser att överförandet av jourtjänster från Vasa centralsjukhus till Seinäjoki centralsjukhus inte i något fall kan verkställas såvida det inte råder säkerhet om att de språkliga rättigheterna kan tryggas i Seinäjoki.

FOLKTINGET
SVENSKA FINLANDS FOLKTING

Svenska Finlands folkting

Thomas Blomqvist
Folktingsordförande

Markus Österlund
Folktingssekreterare

Erik Munsterhjelm
Sakkunnig inom social- och hälsovård samt förvaltning